

MARKSİST ESTETİK

İSMAİL TUNALI

FOL® 24

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 13858

FELSEFE 24
ESTETİK 02

MARKSİST ESTETİK
İSMAİL TUNALI

YAYINA HAZIRLAYAN: OSMAN BARAN KAPLAN
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
SON OKUMA: EBUBEKİR DEMİR
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-69340-2-5

BASKI: AYRINTI BASIMEVİ ANKARA - SERTİFİKA NO: 13987

I. BASKI: MAYIS 2019

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

Eşim *Behire Tunalı*'ya

Bana bir yaşam boyu verdiği sevgi ve huzur için.

İSMAİL TUNALI

Romanya Silistre’de doğdu (1923). İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü’nü bitirdi. Viyana Üniversitesi’nde felsefe, psikoloji, sanat tarihi doktorası yaptı. Erzurum Atatürk Üniversitesi’nin kuruluşunda öğretim üyesi olarak görev aldı (1959-1962). Tübingen Üniversitesi’nde (1966) ve Viyana Üniversitesi’nde felsefe ve estetik dersleri verdi (1978-1984). Konstanz Üniversitesi’nde Aristoteles ve Wittgenstein seminerleri verdi (1984). İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanlığından emekli oldu (1989). İtalyan Devleti ‘Commendatore’ Büyük Onur Nişanı (1978); Avusturya Devleti ‘Birinci Dereceden Bilim Onur Nişanı’ (1982); ‘Altın Kitap Ödülü’ (1997); Mimar Sinan Üniversitesi ‘Onursal Doktora’ (1998) sahibidir. İstanbul’da vefat etti (2015).

Başlıca telif ve çeviri eserler: *Grek Estetik*’i (1963); *Sanat Ontolojisi* (1966); *Benedetto Croce Estetiğine Giriş* (1973); *Felsefe* (1966); *Marksist Estetik* (1977); *Estetik* (1978); *Denemeler* (1980); *Estetik Beğeni* (1983); *Sanat Ontolojisi Temelinde Yeni Bir Resim Anlayışı* (1983); *Çağdaş Filozoflar* (1984); *Tasarım Felsefesine Giriş* (2002); Hermann Wein, *Tarih, İnsan ve Dil Felsefesi* (1959); Aristoteles, *Poetika*, (1963); Benedetto Croce, *İfade Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik* (1963); W. Worringer, *Soyutlama ve Özdeşleşim* (1983).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
1	15
DİYALEKTİK	
2	26
DİN	
3	29
EYLEM VE DEVRİM	
BİRİNCİ BÖLÜM	37
BİR BİLGİ PROBLEMİ OLARAK SANAT	
1	39
ESTETİK GERÇEKLİĞİN BELİRLENMESİ	
2	47
SANAT BİLGİSİNİN NİTELİKLERİ	
3	68
SANAT BİLGİSİ DÜNYAYA EGEMEN OLMADA BİR	
GÜÇTÜR	
4	76
ESTETİK OBJE VE ESTETİK SÜJE	
5	85
İNSAN VE SANAT	
İKİNCİ BÖLÜM	89
BİR TOPLUMSAL PROBLEM OLARAK SANAT	
1	93
BİREY, TOPLUM VE KÜLTÜR	

	2	98
TOPLUM VE TOPLUMSAL GELİŞME		
	3	100
ÜRETİM VE TÜKETİM		
	4	103
İNSAN, İŞ VE EYLEM		
	5	115
KAPİTALİST TOPLUM VE SANAT		
	6	122
GEÇ-BURJUVA SANATI		
	7	127
YABANCILAŞMA VE SANAT		
	8	138
SOSYALİST HÜMANİZM		
	9	141
TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK (SOSYALİST REALİZM)		
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		159
BİR ONTOLOJİK PROBLEM OLARAK SANAT		
	1	160
SANAT YAPITININ KATEGORİLERİ		
	2	187
SANAT YAPITININ DÜZENİ		
	3	195
SANAT YAPITININ TOPLUMSAL-SINIFSA NİTELİĞİ		
	4	199
SANAT YAPITI VE ESTETİK BEĞENİ		
KAYNAKÇA		207
DİZİN		209

ÖNSÖZ

Son yıllarda, dünyada olduğu gibi ülkemizde de Marksizm en çok tutulan, uğrunda kavga verilen bir felsefe. Her gün bu konuda sayfa sayfa yazılar yazılıyor, dizi dizi kitaplar yayımlanıyor. Avrupa üniversitelerinde duvarları bezeyen Marx'ın özdeyişleri, ülkemizde de yapı duvarlarına aynen yansıyor.

Ama Marksizm, yalnız belli bazı sosyoekonomik kavramları egemen kılmak için ortaya konan bir düşünce sistemi, bir eylem midir? Marksizmi böyle anlamak, onu çok yüzeysel olarak anlamak olurdu. Derinlemesine bakıldığında, bu genel görünüm içinde eksik olan ve eksikliği açık olarak duyulan bir değer var. Bu değer, insanlıktır, hümanizmadır. Marksizm, insansal bir kültür temeline dayanır. Marksizmin arkasında insanlığın binlerce yıllık kültür ve düşünce geleneği var; bir Platon, bir Aristoteles, bir Kant ve bir Hegel var. Bundan ötürü, bir Lenin'in başucundan ayırmadığı felsefe kitabı Aristoteles'in *Metafizik*'i, en çok okuduğu ozanlar Goethe ve Heine, en çok severek dinlediği müzik Beethoven müziği olur.

İşte bu çalışmamızda Marksizmin bu temel niteliklerini Marksist estetik alanında saptamak istedik. Bunu da bir yandan, Marksist estetiğin bilgi-insan temelleri ile onun toplum-insan temellerini, öte yandan sanat yapıtının bireysel varlığında estetiğin yine insana dayalı ana ilkelerini ele almakla göstermeyi denedik. Bütün bunlarla da (tıpkı genel Marksizmde olduğu gibi) Marksist estetiğin insansal (hümanist) bir felsefe, bir düşünce sistemi olduğunu göstermeyi amaçladık.

Bunu yaparken de, çıkış noktamız, insan değeri, insan saygınlığı olmadan hiçbir düşüncenin yaşama olanağı bulamayacağı düşüncesidir. Bu çıkış noktasını daha genişleterek toplumlara da aktarabiliriz. Özellikle yaşadığımız günler içerisinde belki en çok gereksinim duyduğumuz düşünce ‘insanlık’ düşüncesidir.

“İnsan, insan için kutsaldır.” (*homo homini res sacra*) diyordu ihtiyar Seneca. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, Hobbes’un, “İnsan, insanın kurdudur.” (*homo homini lupus*) sözünü de çok gerilerde bıraktı artık. Bu, toplumumuza nerelere kadar götürecektir, hangi bilinmezlere götürecektir kim bilir? Ama biraz iyimserlik kalmışsa içimizde, biricik kurtarıcıyı yine içimizde, insan sevgisinde insana karşı saygıda bulacağız.

İSMAİL TUNALI
İstanbul, 2 Kasım 1976

GİRİŞ

Marksizm nedir? Marksizm tümel, kuşatıcı bir felsefedir, bir felsefe sistemidir. Bu felsefe, bir yanıyla bugün Batı'da felsefe denince anlaşılan, felsefe problemleri alanını inceleyen, bilgi teorisi, ontoloji ve bilimler felsefesi gibi disiplinleri içine alan *diyalektik materyalizme*, öbür yanıyla da bir tarih felsefesi, bir toplum felsefesi demek olan *tarihsel materyalizme* dayanır. Marksist felsefe, tümel niteliğini bu iki kökenden alır. Bu tümel anlamında, bir Marksist bilgi teorisinden, bir Marksist varlık anlayışından, bir Marksist bilim anlayışından, bir Marksist etik ve estetikten söz açılabileceği gibi, yine bir Marksist tarih anlayışından, toplum ve hukuk anlayışından, bir Marksist ekonomiden ve yaşam anlayışından söz açılabilir.

Marksist teori, bu düşünce çerçevesi içinde, geçen yüzyıla ve geçen yüzyılda yaşamış iki Alman düşünürüne geri gider; Karl Marx'a (1818-1883) ve Friedrich Engels'e (1820-1895). Kaynağını ve ana felsefe içeriğini bu iki düşünürde bulan Marksizm, yüzyılımızın ilk çeyreği içinde Vladimir İlyiç Lenin'in (1870-1924) katkılarıyla bir toplumun temel ve resmî felsefesi olur. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da belirli bir dünya parçası üzerinde yaşayan büyük insan toplumlarına temel düşünme, görme ve hatta duyma kategorilerini veren, resmî ve Ortodoks karakterli büyük bir felsefe olarak egemenlik kazanır. Düşünme tarihine baktığımızda, hiçbir felsefenin böyle yığınlarca sürekli olarak benimsenmiş olduğunu görmüyoruz. Oysa bugün, Avrupa ortalarından Asya'nın Pasifik kıyılarına kadar olan topraklarda yaşayan çeşitli ulusların, isteyerek ya da istemeyerek kabul

ettikleri bir tek resmî felsefesi vardır: Marksizm. Bütün bu ülkelerde yaşayan milyonlarca insanın belirli düşünme kategorileri vardır: Marksist ilkeler. Bütün bu insanların toplum ve tarih, insan ve yaşam görüşlerini belirleyen belli değerler vardır: Marksist kavramlar ve Marksist kurallar...

Marksizm, bütün bu nitelik ve özellikleri ile günümüzün en yaygın bir felsefesidir. Bu felsefeyi beğensek de beğenmesek de, onu benimsesek de benimsemesek de, çağının ideallerini ve değerlerini bilmek gereğinde olan bir aydınının onu bilmesi beklenir.

Şimdi Marksist felsefeye eğildiğimiz zaman, onu bazı temel kavramların oluşturduğunu görürüz. Bu kavramlar nelerdir? Bu giriş çerçevesi içinde Marksist estetiğe bir hazırlık olmak üzere bu kavramlara değinmek istiyoruz.